

М. І. Найдъонов, Л. В. Григоровська ; упоряд. О. М. Лисенко ; Інститут соціальної та політичної психології НАПН України. – К., 2010. – 126 с.

2. Найдъонов М.І. Престижність як аргумент вибору майбутньої професії та її динаміка протягом 2008-2010 років / М. І. Найдъонов, Л. В. Григоровська // Актуальні проблеми професійної орієнтації та професійного навчання населення : Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (24 листопада 2011 р., м. Київ) : у 2 ч. – Ч. 1. / уклад. : Л. М. Капченко, С. Д. Тарасюк, Л. Г. Авдєєв [та ін.]. – К. : ІПК ДСЗУ, 2011. – С. 211–221.

3. Григоровська Л. В., Найдъонов М. І. Соціальна ситуація дефіцитності-престижності професій // Державна служба зайнятості України на ринку праці в умовах світової фінансово-економічної кризи: питання теорії та виклики практики: Матеріали наук.-практ. конф. / За ред. Ю. М. Маршавіна. – К.: ІПК ДСЗУ, 2009. – С. 136–143

Гуцан Л.А.

м. Київ

ПРОФЕСІЙНЕ САМОВИЗНАЧЕННЯ В ПРОЦЕСІ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ ДО СВІДОМОГО ВИБОРУ МАЙБУТНЬОЇ ТРУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Статтю присвячено обґрунтуванню необхідності створення простору профільного самовизначення як визначального чинника формування готовності учнів основної школи до вибору напрямку профільного навчання.

Ключові слова. Простір профільного самовизначення, готовність учнів до вибору напрямку профільного навчання.

Постановка проблеми. Шлях європейської та світової інтеграції, обраний Україною, зумовлює необхідність інтенсивних змін у політичному, економічному й соціальному житті. Саме тому останніми роками відбуваються в освітній галузі реформаційні процеси, спрямовані на досягнення рівня найкращих світових стандартів. Важливим кроком у цьому напрямі стала поява стратегічних освітніх нормативних документів (Національна доктрина розвитку освіти; Закон України «Про загальну середню освіту»; Концепція профільного навчання в старшій школі; Концепція державної системи професійної орієнтації населення). В цих документах закладені основи нової парадигми освіти – орієнтації на новий тип гуманістично-інноваційної освіти, її конкурентоздатності в європейському та світовому просторах, виховання

покоління молоді, що буде захищеним і мобільним на ринку праці, здатним робити особистісний духовно-світоглядний вибір, матиме необхідні знання, навички й компетенції для навчання протягом життя [1].

Сучасна ж ситуація на рівні середньої освіти на думку вчених (І. Бех, Н. Бібік, Б. Біляк, О. Дуда, О. Кабардін, В. Кизенко, Е. Кушнеренко, І. Лікарчук, В. Мадзігон, В. Мозговий, О. Овчарук, М. Піщалковська, В. Сидоренко, Н. Побірченко, В. Рибалко, В. Тименко, А. Хуторський) свідчить, що учнівська молодь після закінчення школи не здобуває широких можливостей вибору професії, учні та випускники необізнані з потребами ринку праці та не можуть бути конкурентоспроможними.

Вони вважають, що розв'язання проблеми самовизначення особистості, свідомого вибору профілю освіти та майбутньої професії, якій сприяє система профорієнтації школярів, є найсуттєвішим завданням сучасної загальноосвітньої школи. Саме в цьому аспекті масова школа повинна виконувати функцію орієнтира, радника в процесі інформування, прогнозування, розширення діапазону професійного вибору учнівської молоді. Тим самим сприяти адекватній психологічній підготовленості до свідомого вільного вибору профілю навчання та майбутньої професії відповідно намірів, потреб, інтересів та здібностей особистості учня.

Аналіз досліджень. Зазначимо, що фундаментальні психолого-педагогічні дослідження проблеми підготовки учнівської молоді до вибору майбутньої професії були здійснені: К. Абульхановою-Славською, С. Батишевим, Л. Буєвою, Ф. Іващенко, Є. Климовим, Б. Ломовим, В. Моляко, В. Поляковим, М. Пряжніковим, В. Рибалко, В. Сидоренко, М. Тименко, В. Синявським, Б. Федоришиним, С. Чистяковою, М. Янцуром та іншими дослідниками, які визначили методологічні підходи, мету, завдання, зміст цього процесу та засоби його реалізації в різних видах навчальної та трудової діяльності учнів.

Останній час чільне місце складають наукові праці які присвячені вивченню проблем вибору майбутньої професійної діяльності школярами в умовах профільного навчання (О. Мельника, О. Коберника, М. Піддячого, М. Піщалковської, Н. Побірченко, І. Сотніченко, Г. Терещука та інших). На їх думку процес самовизначення учнів в сучасних умовах надто розтягнутий і характеризується „інфантильно незрілим” ставленням дитини до власного майбутнього, недостатніми адаптованими здібностями й можливостями

включення в доросле життя, невідповідністю особистісних очікувань і очікувань суспільства.

Таким чином, **мета даної статті** полягає в обґрунтуванні та підтвердженні необхідності створення простору профільного самовизначення, яке суттєво впливає на формування готовності учнів основної школи до вибору профілю навчання.

Ринкова трансформація економіки України передбачає масштабні перетворення як у сфері економічних відносин, так і у сфері структурної модернізації виробництва. Сучасне виробництво внаслідок застосування новітніх технологій і диверсифікації, гнучких та динамічних форм організації праці урізноманітнює характер праці, висуває нові вимоги до працівника, зокрема щодо підвищення його функціональної мобільності та універсалізації, адаптаційних можливостей, ініціативності і самостійності в роботі. Тому наявність у молодого людини високих професійних якостей, професії широкого профілю, багатосторонніх трудових навичок і умінь збільшує її можливості на ринку праці як власника робочої сили, робить конкурентоспроможною і адаптивною до динамічних умов ринкового середовища. Сучасна якісна освіта, професійні знання повинні відігравати визначальну роль у забезпеченні зайнятості і самозайнятості, особистих доходів молодого підростаючого покоління в ринкових умовах. А це, в свою чергу, вимагає відповідної підготовки, заснованої на науково обґрунтованій системі професійної орієнтації.

Нажаль в освітніх навчальних закладах нині гостро відчувається відсутність цілісної системи профорієнтації учнівської молоді. Моніторингове дослідження, яке нами проведене засвідчило, що біля 65% учнів старших класів вважають, що діюча нині школа не дає їм належної освіти і спрямованості для успішної побудови подальшої професійної кар'єри, не орієнтує на вибір майбутньої професії. Анкетування батьківської аудиторії показало, що більшість з них до 90% не задоволені організацією профорієнтаційної роботи в школах і тому прагнуть самостійно допомагати своїй дитині у виборі майбутньої професії. Результати досліджень свідчать також про те, що лише незначна частина школярів 13% звертається за одержанням профорієнтаційної інформації про різні види праці до вчителів. Переважна ж кількість учнів 87% надає перевагу іншим джерелам інформації; 32% підлітків звертаються за допомогою у вирішенні питань вибору професії до батьків та інших родичів;

19% осіб дізнаються про види трудової діяльності, які їх цікавлять, із засобів масової інформації; 13% школярів прислуховуються до порад ровесників у визначенні власних професійних переваг; 11% опитаних взагалі не мають уявлення про те, де можна одержати знання про професії, які їх цікавлять.

Підлітки мають вкрай слабку поінформованість про світ професій, сфери професійної діяльності, вимоги які ставить та чи інша професія до людини. В середньому учні восьмих класів називають близько 13-ти професій. До їх числа входять найпоширеніші: продавець, будівельник, перукар, двірник, пожежник, вантажник, електрик, слюсар та інші, а до п'ятірки найпопулярніших – водій, вчитель, шахтар, міліціонер і лікар. Нажаль в лексиконі старшокласників зовсім немає сучасних назв професій менчердайзер, аудитор, комівояжер, метрдотель, провізор та інші.

Про необхідність проведення профорієнтаційної роботи з учнями засвідчує і той факт, що 85% опитаних батьків вважають за необхідне введення матеріалу про професії до навчальної діяльності з метою успішної підготовки їх до свідомого вибору профілю навчання, а в майбутньому і сфери праці. Крім того переважна більшість з них 98% згодна з можливістю використання профорієнтаційного матеріалу в позаурочній діяльності.

Отримані результати моніторингового дослідження дають можливість прийти нам до висновку, що рівень профорієнтаційної роботи в школі ще надто на низькому рівні. Залишилося також серед значної кількості педагогів сформоване раніше негативне ставлення до цієї роботи, оскільки профконсультацію трактують як кількахвилинну бесіду вчителя з учнем на тему: “Ким ти хочеш бути в майбутньому?”. В таких умовах школярі не те, що не отримують належної допомоги, вони навіть не розуміють значення усвідомленого й обґрунтованого вибору майбутньої професії для себе та суспільства. Адже у всіх класах, де ми проводили дослідження, сучасні підлітки не розуміють і не знають, що таке профконсультація. Не розуміють цього і вчителі, їхні уявлення про шкільну профорієнтаційну роботу в умовах профільного навчання досить поверхові. Очевидними є її цілковита відсутність або ж неефективність. Означене нами вище свідчить про необхідність удосконалення системи професійної орієнтації зі школярами, яка б ефективно діяла в сучасних освітніх закладах. Потребує також для неї сучасного змісту та педагогічних засобів науково-методичного супроводу професійного самовизначення кожної молодої людини.

Реформування системи загальної середньої освіти, яке, зокрема, передбачає впровадження профільного навчання, створює потенційно сприятливі умови для успішного розв'язання окреслених вище проблем та створення простору професійного самовизначення, який надасть можливість удосконалити систему профорієнтаційної допомоги, провести більш радикальні зміни у ставленні суспільства до цієї проблеми, а школярам – надасть можливість реалізувати свої потенційні можливості.

Загальною метою створення такого простору є створення умов для досягнення кожним учнем можливості підготувати себе до майбутнього вибору профілю навчання, шляхом включення в профорієнтаційний простір, який поєднує у собі психологічні, педагогічні та соціальні аспекти, сприяє самовизначенню, саморегуляції своєї освітньої діяльності, розвитку і саморозвитку дитини як суб'єкта життєдіяльності, в тому числі й професійної.

Основні завдання створення простору:

1) Узгодження дій педагогічних, методичних, соціальних, психологічних і медичних служб із виконавцями профорієнтаційних програм відповідно до запитів соціуму;

2) Виявлення професійних схильностей з використанням міжгалузевих методик обстеження фізичного та психічного здоров'я дитини;

3) Застосування комплексного підходу до оцінювання сім'ї з метою створення ґрунту для планування відповідної соціально-психолого-педагогічної допомоги;

4) Розвиток знань, умінь та навичок, які дають старшокласнику змогу розв'язувати проблеми у складних соціальних умовах;

5) Застосування міжгалузевого підходу до створення індивідуально-виховних, розвивальних програм.

Простір профільного самовизначення – це сукупність закладів, що мають загальні цілі, ресурси для їх досягнення та єдиний центр управління. Простір необхідний для обміну ресурсами за для досягнення мети та координації зусиль. До простору профільного самовизначення, повинні входити різні типи освітніх закладів.

Перш за все – це школи, які спрямовані на активізацію профорієнтаційної діяльності старшокласників, оволодіння ними такими компонентами змісту профільного самовизначення:

– світ професій, що поєднує у собі знання про види професійної праці

людини та напрями профільного навчання в старшій школі;

– образ “Я”, який поєднує у собі знання про індивідуальні особливості учня, його можливості і домагання, напрями самовдосконалення до рівня вимог бажаного профілю навчання в старшій школі;

– технологія вибору профілю навчання, який поєднує у собі знання правил вибору учнем майбутнього профілю навчання, його уміння складати та корегувати індивідуальну освітню траєкторію, аналізувати суперечності і уникати усталених помилок;

– профільні проби, які передбачають виконання проектних робіт суспільно-гуманітарним, природничо-математичним, технологічним, художньо-естетичним, спортивним напрямом профільного навчання;

Важливо залучити також заклади професійної освіти (коледжі, технікуми, МНВК, ВНЗ, підприємства, Державну службу зайнятості, та інші установи), що володіють ресурсами для проведення допрофільного та профільного навчання, а також різного роду рейтингових змагань. Крім освітніх закладів, до складу простору профільного самовизначення необхідно щоб входили методичні та психологічні служби міста, регіону.

Завдання психологічних служб – надавати повну інформацію педагогам та батькам про особливості спеціальних і загальних здібностей старшокласників, критерії їх виявлення і шляхи формування. В основі психологічного забезпечення допрофільної підготовки лежить сприяння свідомому вибору учнями майбутнього профілю навчання. Важливо досягти усвідомлення учнем себе як суб'єкта вибору профілю навчання. Психологічна служба повинна забезпечити своєчасне виявлення і максимально повне використання в навчанні та вихованні дітей їх інтелектуального і особистісного потенціалу, наявних здібностей, інтересів і нахилів.

Дуже важливо в просторі профільного самовизначення скоординувати зусилля всіх спеціалістів, які беруть в ньому участь. Вчителі-предметники повинні враховувати основні аспекти і напрями оновлення навчального змісту відповідно до вимог сьогодення, шкільні психологи, класні керівники, педагогічна громадськість, батьки, представники підприємств і служби зайнятості населення повинні враховувати вплив на дітей соціальних факторів: мікросередовища, засобів масової інформації тощо.

Тільки за умови системного психолого-педагогічного супроводу допрофільної підготовки процес формування готовності учнів до свідомого

вибору профілю навчання можна зробити ефективним і результативним.

Пропонуємо структурну схему простору профільного самовизначення (рис.1).

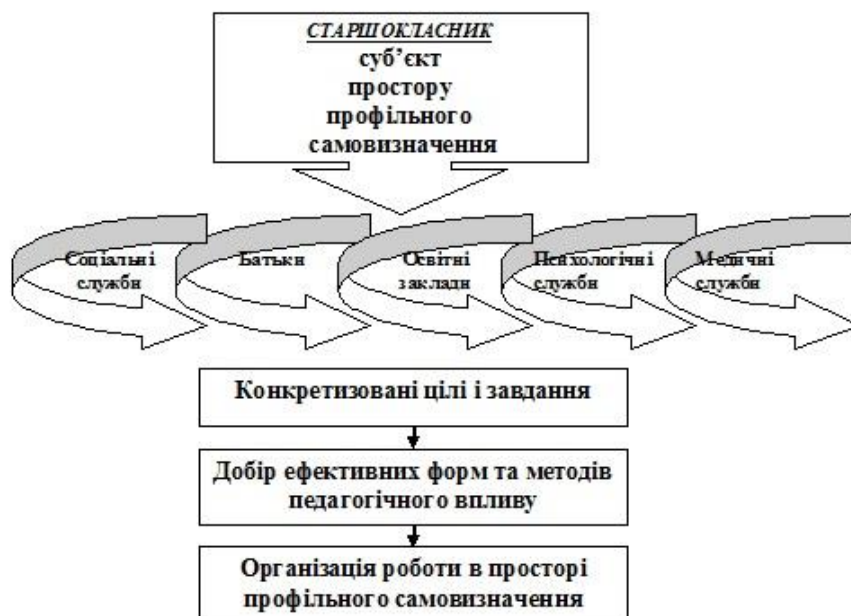

Рис. 1. Структура простору профільного самовизначення

Висновок. Таким чином, підсумовуючи все вищезазначене, можна зробити такі висновки.

Впровадження профільного навчання в старшій школі є одним з етапів реформування освітньої галузі в Україні, що відповідає загальній тенденції розвитку старшої школи в провідних країнах світу та положенням міжнародних стандартів середньої освіти. Прискорення даного процесу – вимога часу, що диктується процесами глобалізації, руху до навчання світового рівня, входження України до європейського співтовариства.

Створення ж простору профільного самовизначення дозволить старшокласникам глибше усвідомити роль обраного профілю в житті, спрямує їх на вибір професії, пов'язаної з використанням знань відповідного профілю навчання. Тобто, забезпечить поглиблену професійну підготовку учнів основної школи. Вважаємо, що подальшого ґрунтовного вивчення потребує організація психолого-педагогічного діагностування профільних інтересів старшокласників, механізмів та важливих чинників які впливають на ефективну допрофільну підготовку сільської молоді.

Список використаних літературних джерел:

1. Стратегії реформування освіти в Україні: Рекомендації освітньої політики. – К. : “К.І.С.”, 2003. – 296 с.
2. Кремень В. Освіта – пріоритет номер один / В. Кремень // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2001. – №1. – С. 13 – 14.
3. Липова Л. Особливості організації профільних класів / Л. Липова // Педагогіка і психологія. – 1995. – №4. – С. 57 – 64.
4. Липова Л. Готуємося до профільного навчання / Липова Л., Малишев В., Замаскіна П., Перепилиця О. // Шлях освіти. – 2007. – № 1. – С. 29 – 31.
5. Пряжников Н. Школьная профориентация: реальность и мечты / Н Пряжников // Школьный психолог. – 2003. – №4. – С. 12 – 13.
6. Шеремет Т. Робота з обдарованими дітьми в умовах сільської школи / Т Шеремет, Н Черкасова // Нива знань. – 2001. – №3. – С. 34 – 35.
7. Концепція профільного навчання в старшій школі. // Інформаційний збірник МОН України. – № 24. – 2003 р., К. : Пед. преса. – С. 3 – 15.

Сгорова Є.В.

м. Київ

МЕТОД ІНТЕРВ'Ю У КОНТЕКСТІ ПРОФКОНСУЛЬТАЦІЇ

Постановка проблеми. Сьогодні професійне консультування можна визначити як вид психологічної допомоги, яка спрямована на узгодження індивідуальних професійних можливостей і потреб особистості з інтересами ринку праці або установи, тим самим сприяючи її професійному самовизначенню та професійному розвитку: формується або удосконалюється професійний план і індивідуальний стиль діяльності, успішно набувається професія, вносяться продуктивні зміни у професійну діяльність фахівця, його професійне становлення.

Профконсультування ґрунтується на цілісному підході до людини, який враховує особисту, професійну та соціальну сферу її життя. Профконсультування проводиться з врахуванням індивідуально-психологічних особливостей людини, її загальних і професійних інтересів, схильностей і здібностей, рівня освіти, а також можливостей працевлаштування, професійного зростання, умов праці тощо. Отримати профконсультацію